

УНИВЕРСАЛНИЯТ РАЗГОВОРЕН ГЛАГОЛ *ТАКОВАМ* И НЕГОВИТЕ ПРОИЗВОДНИ

Теодора Куртева

*“Как не бях се сетила досега да я добавя.
Това е една от най-универсалните думи,
за които мога да се сетя.
Заедно с всичките ѝ производни.
Хубавото е, че се трансформира
в почти всякаква част на речта.
Глагол – **таковам**,
съществително – **такова**
(още по-яко е **таковата**),
също и отглаголно съществително – **таковане**
(то не е чак толкова интересно),
разните видове причастия –
таковащ, такован, таковийки.
Общо взето благодатна думичка”*
19 юни 2007, Категория Дума на деня
(<http://titalion.com>; 28.05.2008)

Изборът на подобен изследователски обект е предизвикан от зачестилата поява на глагола **таковам** и на неговите производни в записите с разговорна реч на студенти от различни области в България и в интернет пространството. Същевременно за **таковам** вече е писано доста, което ни задължава да погледнем в нов аспект.

Накратко ще представим проучванията по въпроса. В Уикиречник (bg.wiktionary.org) чрез словоформите на **таковам** са представени всички форми на един глагол, т.е. словоформата се явява шаблон, образец за глаголна парадигма. П. Пашов открива липса в езиковата ни система, която изисква и си създава местоимения глаголи или местоименни глаголи, “с което системата на местоименията е била приведена в пълно съответствие със системата на самостойните части на речта...” (Пашов 1965, 485). От изброените варианти **таковам, таквозвам, таквозишам, такозишам, такозвам, такозя, таквозя, таквозям, таквозкам, такозкам, такозишам,**

таковакам, такъвам (пак там, 473), които са маркирани като народно-разговорни или диалектни, в нашите примери се среща само *таковам*.

Начинът на образуване е безспорен – от корени на показателни местоимения и следователно “те не означават действие, а указват действие, което се конкретизира в зависимост от речевата ситуация, следователно налице е така наречената местоименност” (цит. съч., 474). Важно е да се отбележи и по-особеният тип повторемост, което се подчертава и от Пашов (“Изобщо анафоричността тук трябва да се разбира в по-друг смисъл – че употребеният преди това глагол може да улесни разбирането на *таковам* и да освободи говорещото лице от задължението да го поясни, но в никакъв случай не можем да кажем, че местоименните глаголи са заместници на употребени в разговора преди това глаголи” (Пашов 1965, 480-481), и от Сн. Великова (“показателната дума поема информация, носена от обект, който няма езиков обезпечител в текста, а е елемент от комуникативната ситуация, и в този случай показателната дума се изпълва с конкретно дено-тативно съдържание под действието на ситуативни фактори – Великова 1991, 99).

Универсалността на *таковам* и възможността той да бъде заменен от всеки друг глагол според П. Пашов е забелязана още от Н. Геров, който в своя Речник дава прецизна характеристика: употребява се вместо всеки друг глагол (Пашов 1965, 478). Но забележката е само за *онодям, онождам* и *шаквам*.

Паузацията е един от основните белези за разговорност на устната комуникация (Николова 1991, 56). Функционалната натовареност на паузите е свързана с обмислянето и формулировката на речевия изказ. Неравномерността, пулсирането на “тихите” и на запълнените паузи – с думи-паразити, с автоматизирани повторения, хезитационните м-м, ъ-ъ, мм, хм, а-а (Цветкова 1995, 190), дори неграматичността създават особен ритъм на разговорната реч. Паузите на колебание са обстойно проучени: обособяват се случаи на автокоригиране и случаи на затруднения в избора на конкретна речева единица или при предвиждане на структурата на изречението. Според М. Цветкова отделно трябва да се разглежда автоматизираната употреба на шаблони, елементи на метатекста (пак там, 191). Самата реализация на хезитационните паузи става по експлицитен или имплицитен път, сред комбинацията от езикови средства е посочен и глаголът *таковам* с производните си¹ (цит. съч., 193).

Разглеждащият глагол липсва в повечето български речници (Н. Геров. Речник на българския език, т. 5, С., 1978; Речник на съвременния български

книжовен език, т. 3, С., 1959; Ст. Буров, В. Бонджолова, М. Илиева, П. Пехливанова. Съвременен тълковен речник на българския език с илюстрации и приложения. ВТ., 1994; Д. Дечева. Тълковен речник с фразеологични съчетания. С., 1997). В Български тълковен речник, С., 2003 са представени две значения: разговорно маркираното 'правя, върша, извършвам нещо; онождам' и обозначеното с бележка грубо 'извършвам полово действие, обладавам в полов акт'. В Нов правописен речник на българския език, С., 2002 и в Правоговорен и правописен речник на българския език на П. Пашов и Хр. Първев, С., 2004 са отбелязани словоформите *таковам*, *таковаш*; *таковай*, *таковайте*; *таковах*, *таковаше*; *таковах*, *таковаш*, *таковайки*; *таковах*, *такова*; *таковах*; *таковах*, *таковах*.

Ексерпираният материал е от корпуса по разговорна реч, събиран от студенти през периода 2001-2006. Информаторите са представители на различни говори (родени са или живеят в Берковица, Бургас, Бяла черква, Варна, В. Търново, Враца, Габрово, Г. Оряховица, Горско Сливово, Дебелец, Добрич, Елена, Етрополе, Златица, Зл. пясъци, Казанлък, Карлово, Кнежа, Крумовград, Кубрат, Кюстендил, Лом, Мездра, Момчилград, Монтана, Никопол, Н. Загора, Павликени, Пазарджик, Плевен, Пловдив, Поликраище, Русе, Свиленград, Свищов, Севлиево, Сливен, Смолян, София, Средногорие, Ст. Загора, Тервел, Троян, Церова кория, Ямбол), обстановката е неофициална, събеседниците са в приятелски или в по-интимни отношения, добре се познават, коментиранияте събития са от ежедневието, бита и случващото се с техни близки или познати.

В уснатата комуникация, на отделните езикови равнища (фонетично, лексикално, морфологично, семантично, синтактично) се наблюдават различни тенденции, които често си противодействат: синкретизъм ~ разчлененост, икономия ~ излишество, лаконичност ~ многословие, кондензация ~ размитост (Ликоманова 1995, 116). Спонтанността и непринудеността на общуването в разговорната реч, неподготвеността, субективността в избора на най-подходящите за конкретната речева ситуация думи пораждат езикови феномени (по изрази на И. Ликоманова), сред които можем да поставим и честата употреба на *таковам*. Отпадането на необходимостта за търсене на точен и недвусмислен изказ е предпоставка за хезитационната поява на местоименните производни. Благодарение на своята "указващата" природа "*таковам* се среща като "заместник" на глаголи с най-разнообразни значения и в най-различни ситуации. Най-често се употребява, когато в момента не сме се сетили за точния глагол, но ни е напълно ясно какво искаме да кажем" (Пашов 1965, 479).

Според наблюденията ни глаголят **таковам** има следните прояви, които се различават от употребата на показателното местоимение **такъв** и от показателното местоименно наречие за начин **така**: автокоректност, езикова игра, “свфемистична” функция.

I. Говорещият (или неговият събеседник) се автокоригира чрез разшифроване на значението на глагола. В следващата реплика се появява синонимен пълнозначен глагол.

• 2. *Ооо майко много **таковами** //* 1. *Кво //* 2. *Ами шумолиш със тва / с тая вода //*

• *Обаче **тряя** / **тряя да такоа** / **тряяло** да махна сички предишни / тък аз тъкму съм нагласил сичку да вари какту **тряя**...*

• *Имаше там работници / копаят с / с лопати / с кирки / не може да **такова** / не може да се изкачи газката //*

• *После **иа** преподаваме //* *От четвърти курс **почваме да такоа** //*

• *Да **таковам**... да взема отношение де (www.bard.bg)*

• *Аз ги **таковам** ... кламбуквам де в микровълнова вана (forum.all.bg)¹.*

Особено интересен е следният откъс от полилог, в който всеки от събеседниците се опитва да обясни по своему и значението на непознатата дума, и употребата на местоимения глагол: *Мноу притъхчавът бе //* 4. *Ее ас найи колку малку олио съм ситъл //* 2. *Какво прайът //* 1. *Притъхчавът //* (за дробчета) 2. *Какво узгъчаа туй //* 1. *Тряъ със вину дъ... дъ... ги **тъкоъи** //* (ядеш) 4. ... *Стаа ти (нрзбр.)* 1. *Шарлан //* 2. *Блажену //* 4. *Да //*. Следователно местоименият глагол само визира най-общо идеята за действието или явлението, “без да можем винаги със сигурност да знаем какво точно се има предвид, в смисъл кой конкретен глагол е “заместен”...” (Пашов 1965, 480). За да се избегне недоразбирането, говорещият веднага доизяснява смисъла с помощта на синонимен глагол или израз.

Заслужава внимание и наблюдението на П. Пашов за ролята на допълненията в структурата на изречението, които съвместно със ситуацията и според контекста могат да пояснят казаното (цит. съч., 479). Но когато допълнението е изразено с кратки местоименни форми, а не със съществителни или с други субстантивирани имена, уточняването на **таковам** не е излишно. Сравни:

• *Ами дай да го **такова** / ми дай да го съживиме //* (за цвете)

• *Девет осем обачее / постоянно ми прай проблеми колкото пъти да го **такоам** (нрзбр.) **преинсталирам** //* (за Windows)

§ *Те ги дават по години // Първо дават 681 / към **такова** / към / обявяват държавата*

§ *Нещо кво стана на въпрос за поправки / за **такова** и ние и кааме / че ти нямаш нито една поправка и тя вика аз само за математиката вика съм му помагала на изпит / иначе вика другите изпити той си ги **такова** / той си ги зима и...*

§ *Само трябва да напиша хелт за тех2 и да **таковам**, да ги ком-пресирам (gms.it-light.net).*

От коментар се нуждае следната ценна забележка, отново на П. Пашов: “Особено се явява излишно уточняването на **таковам** в случаи, когато след това имаме употребен заместения глагол с друга представка...” (Пашов 1965, 480). В корпуса от разговорна реч на Великотърновския университет не бяха регистрирани примери с префигирани и полипрефигирани глаголи, въпреки че в анкетата, на която се позовава П. Пашов, подобни глаголи лесно се образуват и възпроизвеждат в речта (напр. за-, из-, на-, от-, раз-, о-, с по две представки – Пашов 1965, 482). Трудно е да обясним липсата на глаголи с представки, но полипредставъчни глаголи също липсват, което може би се дължи изобщо на отслабването на езиковото чувство за употреба и семастика на пълнозначните глаголи от информаторите, последица е от всекидневния характер на разговорите, от “познатостта” на комуникантите, поради което отпада и необходимостта да се изненадват и затрудняват, като използват полипрефиксални глаголни образувания. Възможна, психологически мотивирана, причина е и неудобството на говорещото лице да използва активно пълнозначния глагол (при все че знае какво означава) поради битуването му във високия лексикален регистър².

Префигираният глагол **таковам** откриваме в примери от интернет форуми, например: *Ние вече я **изтаковахме**, Иво ще ни застреля като види. Айде да **таковаме** в друга **такова**, че тука се **изтаковахме**! Те това е още нещо, на което учим тоя свят – как да **претаковаме** другарче...* (www.sibir.bg). *Ще се на...**таковам** от смях (forums.bwcommunity.org). Прекрасна си. **Претаковам** те (nizi.14.forumer.com). И аз се дразня като чета разни измислици-премислици-недомислици, ама като знам и аз как от време на време (било от бързане, било от незнание или пепукизъм (ей, голям зор с тея не-та) се о-о-о-о...**таковам**... как да го река по-граматически изрядно? абе осирам (gramatika.blog.bg).*

За разлика от наблюденията на П. Пашов откриваме и “обратна” замяна – в потока на речта пълнозначният глагол е изместен от универсалната лексема:

Доброволно че се осиго...**таковам** задължително, та барем докторете да отървеме. И здравната кесия. И здравната форма. И на самото доктор честта (oshte.info).

Възможно е значението на **таковам** да остава неясно и винаги да присъства момент на досещане:

- Чакай, Яна // **Недей да такивааш** // (да отвориш консервата с нож)

- 2. А не / не / не / наливай ми / наливай ми // 1. Ако искаш друго да ти **таковам** //

- Ми то / то първо и аз **цях да го такоам** / (пребия)

- Те колко по-рано **са такиваат** // (за създаването на Китай)

- И тя сигурно нещо **са такава** и айде // (ядосала/разсърдила/засегнала)

- Те явно ще го пуснат ся преди **да такава** // (да започне световното по футбол)

- Аз пък не съм и няма да ги **таковам** – даже напротив – имам ги, защото съм си ги пазил през годините и пак си ги взех, защото за мен това означава доста - аз съм израстнал с тази музика, приятел... (btr.cc/forum).

Неса малко и примерите, в които смисълът докрай си остава неясен, постига се “ефект на излъганото очакване”:

- И се събираха си **таковаха** //

- Абе те да ходат на бинго / **не да такава...**

- Да / приемат ги / зъ дъ могат нали / дъ / по някакъв начин нали **да съ тъковат** //

- То пък до седемдесе години половината ти са измрели // Кой ти **такова...** //

- Чакай / спокойно викам / да съм паднал не съм паднал / а отвори ми рекох вратата и изчезвам / махам се / **няма да такава** и да не съ раздуха викам на никъде //

- То в днешно време даскалите никой **не ги такава** за нищо. Ми аз пък да не би случайно **да те такивам** (www.bghelp.net).

Често отместоименните производни се превръщат в навик на говорения, дори са сигнал за бедна езикова култура³. Употребените думи са лишени от смислова натовареност. Самият говорещ също се опитва да обясни причините за появата на “пусти” думи в речта си: Обикновено като не се сецам някоя дума, казвам например: “и като си **таковам** домаш-

ните, после...”, или “...**таковай** я тая, по-тъпа учителка нема...”, или “...ох, **ще се таквам** от яд...”. Просто ми е станало навик и не го забелязвам. Продължавам си спокойно, уверена, че сички точно са ми разбрали мисълта. Е, не винаги е така... понякога е много двусмислено и пада голям смях (forum.glneg.com, тема Най-сладкият ти недостатък. По твоё мнение). Може да се мисли дали тук няма и психологическа заложеност, предпоставка чрез излишното, повтарящото се да се постигне моментно забелязване, актуализиране.

Остава нерешен въпросът за морфологичния статут на **таквам** – за местоименен глагол или за местоимение, което замества глагола, да го смятаме? Възможен е и вариант поради своята универсалност да го обаям за десемантизирана дума, подобна на частица. Като глагол “има всички граматически особености, присъщи на глаголите, пълно спрежение; има форми, изразяващи граматическите категории лице, число, род, вид, време, залог, наклонение; образува съответните нелични форми...” (Пашов 1965, 474). Прекалено лесно образува производни, които се разпределят по различните части на речта. Отново от интернет по темата На какво можем да научим света? потребителите отговарят, образувайки нови производни: *Дали сме най-универсалната дума – **таковата** – в никой друг език няма аналог; И глаголят **таквам**, който може да означава абсолютно всички действия и състояния* (www.sibir.bg).

II. В интернет се засилва употребата на отместоименни вербални производни като елемент от езикова игра във виртуалната комуникация. При това игровият момент почти винаги е съпроводен от нюанс на развлекателност, несериозност, шеговитост.

- *Вчера цял **такова**, **таковах** **таковата**. Много **такова** идваха. И шефове **таковаха**, и служители **таковаха**... абе изгниха ми ръкавите да **таквам** **таковата**. Днес **ще таквам**, щото **таковата** се **натакова** и **ще ме такват**, ако не **таквам***

- *Ей тази **такова** ме **такова** тази **такова** и затова съм **такооооовааа*** (subtle-bg.com)

- *А що се отнася до началниците... и аз да им **таквам** **таковата** **такована*** (oggin.net)

- *Абе да ви **таквам** **такованката** – и тая тема ли **ще таквате** по **таковката**!?* (www.sibir.bg)

- *Направо да го **таквам** в **таковата**, **бахти** **таковата** **дето си таквал**!* (www.kaldata.com)

• Имаше думички, които дори аз не ги знаех, въпреки, че съм сигурен, че от цялото ни (свидно и претаковано) училище, аз съм чел най-много. **Що не си такова такова такова!!! Абе ...да си такова такова всичките!** (mitternacht.blog.bg).

Неслучайно този тип употреба е регистрирана и като съставна част от "интернет" вицовете⁴.

III. "Неудобни" изрази с участието на **таковам** се запомнят, понеже в тях се подразбира еротична сема, която контекстът и активното участие на комуникантите могат да засилят или да пренебрегнат. На евфемистичната употреба на **такова, такова (такова)** и на отместоимения глагол **таковам** обръщат внимание П. Пашов⁵ и М. Илиева (Илиева 2004, 135). Примерите са от интернет, където езикът е по-свободен, анонимността е гарантирана чрез потребителското име и табутата отдавна са отживелица:

• **Да го таковам в решението, да го таковам. Да го таковам в съквартирантката. Да го таковам в презентацията и в безсънната нощ, да го таковам** (anime.ludost.net/forum)

• **Да се таковам в проектанта** (forum.eshop.bg)

• **Да те таковам, магьоснико** (forum.hphex.com)

• **Нареждам месните продукти по цял ден. Бах и гладния народ бе да го таковам, втори път ще трябва да нареждам пилета и бунчета днеска. Да го таковам и късмета...** (www.slavishow.com/5stars/forum)

• **Значи, тези дупки "иш ги таковам в дупките"** (www.nessebarforum.com/forum)

• **Да им таковам и мъжцете!!!** (bglog.net)

• **Да те таковам и в главата проста!** (forum.arenabg.com).

От морфологична и синтактична позиция **таковам** е глаголно сказуемо, проста или сложна форма, най-често в сегашно, но и в минало неопределено време, например: **Тряб да такова /щото трябва са обаявам на паите да зимам там данните //**; **Ам той щеше нали дъ такова въ...** **да хоп на рабутъ //**; **Аз не че съм таковал де не че съм писал нещо там /ама никой не се е оплакал така че...; Излизаме отвяка и такова...; Аз мисля /че щото е играл с нея и онай са е таковала //**.

От прецизен анализ се нуждаят конструкциите, в които **таковам** е евфемизъм на пълнозначни глаголи. В изреченията: **Въх тази ако я хвана ще я таковам цяла вечер!** (forum.arenabg.com); **И да, ако с дадено момиче съм приятел и тя е готина, съвсем в реда на нещата е да искам да я из...таковам** (forum.uni-sofia.bg); **А и трябва да съм сигурна в тоя с който**

се използва референт лично местоимение за трето лице (а), или възвратнолично местоимение, най-често чрез кратката форма *се* (б):

а) да са таковам в златните куки (www.bulgar-bg.com); да се таковам в конвенционалното мислене!!! (maria.bloghub.org); да са таковам в програмиста! (www.webmasterbg.org); да се таковам в празното пространство между ушите (www.audiemotion.org); Като се роди първото дете, за не повече от депоуице ще съм най-щастливият човек на света, а после ще се таковам в тъната глава, как можях да се възпроизведа (IkO'sWebJournal)

Изобилстват и примери с грешка в употребата на предлога (у вместо правилното в), сравни: Пу, да се таковам у баснона, как не знаех, че да гледам и да стискам палици... (forum.fishing-mania.com); offfff да се таковам у... правописна грешка съм допуснал в бързината... (www.mbcclub.bg/forums); Да се таковам у експерта (forum.pocketbulgaria.com); да са таковам у егоценника! (velqn.com); Верно бе, да се таковам у специалисто, това е вариант! (forum.offroad-bulgaria.com).

б) Да го таковам и в анонимността (forum.city.bg); Т'ва ли са мъже бе?! Да ги таковам... (forums.f-e-n.net); да ви таковам и италианските козунаци да ви таковам (news.ibox.bg); да го таковам в скайпът (forums.linux-index.org); Да ти... таковам и басейните и сауните и фитнесите и плазмите и пр. (forum.imoti.net); Да ви таковам и в буквализмите! (clubs.dir.bg).

Интересен факт е, че ексцерпцията на повечето примери е от сайтове за автоманиаци (Гид, да те таковам в гуда (www.flbg.com); Аз ще ги таковам в първите чистачки... спотици добре работеха (clubalfa-romeo.com); ще ги таковам и арабите... (forums.hondabg.com); Да ти таковам антифриза, по-скъпо да излезе смяната му от на маслото ли? (fiat-bg.org); да ги таковам и проектантите, и лок еди кой си... как са омаскарили колата... (seat-bg.com); Да ги таковам в козодерите дете си попаднал (audibg.com); Абе ще ви таковам и у пешеходите... (forums.wsphere.com); Е да му го таковам и в държавата и в репресивните органи, (audibg.com), фенове на спорта или музиката (да им го таковам нецат да вкарат голо бе (www.zrockbg.com); А моят любимец беше голмайстор на сезона, никоя защита не можеше да го спре, направи ни шалтиони, да ви таковам избора купен от италиански мафиоти... (premiership.ontheweb.bg); Турция ми е безразлична, но все пак: Швайнциайгер-удар без топка-1 мач наказаше Волкан-удар без топка-2

мача наказание. Да ти таквам и феърплея... (topsport.ibox.bg/news); да ви таквам в штригаанските бг журналя (www.sport1.bg); Може ли такива прекрасни хора като ЛЮБЕ да направят концерт тука в БГи аз да разбера чак като е минал да си таквам и късмета... (www.blog.horemag.net); Ше ви таквам в старите метъли и тук ли започнахте да си лансирате музиката (forums.unibg.org).

Засегнати са всички сфери от обществения живот – образование (Общо взето... да ни таквам и грамотността и всичкото на нашия набор (errorreport.blog.bg); Да ви таквам в гръмките безмислени словосъчетания тип "въздух под налягане" (forum.bmo.bg); Уф, Сонка, да им таквам и ученето (forum.bg-mamma.com); Там пък, чакахме 2 часа! Да таквам и нашето образование и всички неща свързани с него. Да, ама що нямаше парно бе да му таквам училището (свято!)!!! (mitternacht.blog.bg), политика (таквам ти и евросъюза и чудото; Аз да ти таквам и Евроинтеграцията, и 21-ия век, и всичката простотия (www.bghelp.co.uk/forums); Да ви таквам и политиката (bulgaria.actualno.com); Да им таквам нарицане! (forum.setcom.bg), икономика (Да ги таквам в гадните икономисти, мислят си че са пай! (katt.blog.bg); Да ги таквам в анализаторите... (forum.investor.bg); Да ги таквам в дипломата. Явно, сравнено с Холокоста, не им се струва чак толкова страшно. Може би турците е трябвало да се постараят повече? (blog.nazdrave.net); Да ви таквам мощно и "свободния пазар", да ви таквам и "интомонополното законодателство" (pazari.dnevnik.bg); Ей да ги таквам в баламурниците и банкерки (www.hardware.bg.com); Обрича ни на държавна създаваща БВП от услуги – т.е. абе... да му таквам и министъра и целия му екип (forum.investor.bg); Озадачава ме единствено фактът, че има КВОТИ за отстрел на бели мечки. Що за хора, рядък вид, но годишно могат да се избиват по 500, да ги таквам в пазарното мислене! (forum.bgkulinar.net); Садам Антиционов: цом франция, израел, пакистан, саиц, русия, китай и т.н. имат атомни бомби, защо и иран да нямат? Или всички или никой! Да ви таквам демокрацията и справедливост! (world.actualno.com), държавност и право (Е па да ви го таквам, циганите първо стоят един за друг и това им дава сила, второ сигурно имат някакво право, и трето, да ви таквам ушибания расизъм (forum.animes-bg.com); ...д им таквам аз контрола... (dnes.dir.bg); Таквам ви на истината! (schenker.spirix.org); Да ви таквам в обществото, като не знаете, не знаете, ама някой опита ли се да ви обясни, почват чупките в кръста... (forum.networx-

bg.com); абе да ти таковам на държавата (www.novinar.net); да им таковам управлението (www.zdrave.net); Да ги таковам в обирджииите (www.bb-team.org/forums); Да ти таковам правилата (forum.skycode.com); Както казва съседа ми тяница "Да му таковам и държавата, визис докъде ме докара. Я, мойто момиче ми донеси ракийката от хладилника..." (forum.city.bg).

Актуализира се и моделът с едновременна употреба на глагола **таковам** и на субстантивизирано показателно местоимение **таковата**, което изпълнява ролята на съществително име от ж.р. със синтактична функция пряко или непряко допълнение: Стига съм писал тук, отивам да си таковам таковата... (nname.org); Е добре бе, да му таковам таковата (www.capital.bg); Само чета, баамаму, значи, таковах си таковата на лингвистите... (www.segabg.com); Да им таковам таковата на Холивудските продуценти... (www.forum.starwarsbg.org); Ювентус ще ги таковам таковата, ако не бият... (forums.eurofootball.bg); Я си ги назначете веднага правилните хора, че ще ви таковам таковата (news.plovdiv24.com); Да, просто не издържаш и написах този коментар, да се таковам в таковата (maria.bloghub.org). Регистрирани бяха и примери с **онаковата**: ама да ви таковам и онаковата, господа и госпожи мениджъри!!! (niili.wordpress.com); Анонимните пули от тълпата да си бачкат трайко, щото ще им таковам онаковата! (forum.rozali.com); А аз се отказвам от този идиотски сайт! Да ви таковам онаковата! (club.neogen.bg).

Правят впечатление и "по-солениите" изрази, понеже като актант в изречението се включва лексемата **майка** (с варианти **мама**), например: Да им таковам майката на Delux, утре ще ида да сменя клавиатурата (eagle.edno23.com); Аз прочетох "майката ще му таковам на Ози" (forum.gorna.net); Моля не ме разбирай погрешно не защитавам нито „тази“, нито „моята“ Соня просто понякога е и въпрос на късмет, да му таковам майката (www.karieri.bg); Ай ша им... (таковам) майката на тия мазни плузеци!!! (forums.pravoslavie.bg); Няма да отида, защото сценариста на тоя плакат липсва. Да му таковам майката на тоя, който го е правил, впрочем (natfiz.bitex.com); Българинът чака шефа, царя, държавата или Господ да се грижи за него и да му кажат какво да прави, по когато му го кажат следва реакция от вида "абе аз мога ли да ти таковам мамата" и да си правя каквото знам (yovko.net). Евфемистичността може и да се подсили чрез недоизказаността: Я да оставите българският език на мира, че ако се върна м****та ви ще таковам и прочие! (www.bgpetition.com).

По-рядко се появяват и други лексеми: *Ако някоя жена опита някоя к...ва опита да ми върти някое от изброените ще и таковам родата!!!* (www.az-jenata.com); *Да му таковам бащата на шибаното време* (forum.argobg.info).

Извършените наблюдения водят до следните изводи:

✓ Поради своята универсалност в появата на **таковам** и неговите производни вишаги може да се търси момент на езикова игра, стремеж към разтоварване от информативната значимост на съобщението.

✓ Всеки друг глагол или име може да конкретизира значението на **таковам** в различните му варианти.

✓ В случаите на автокоректност **таковам** изпълнява ролята на универсален глагол. Другите две “роли” – задаващ езикова игра и маркер за евфемизъм, могат да функционират самостоятелно или да се наслагват съобразно контекста и комуликантите.

✓ За разлика от установената картина от П. Пашов напоследък се засилва употребата на префигирані производни от **таковам** именно в интернет (в чат румове и форуми). Там се проявява в пълна сила и “евфемистичната” употреба в значенията ‘права любов’ и ‘изричам ругатни, псувни’.

В заключение можем да обобщим, че зачестилата поява на разговорния глагол **таковам** и на неговите производни е естествен резултат от особеностите на разговорната реч – непринуденост и неподготвеност на общуването, емоционалност, експресивност и ответна оценъчна реакция. Честото преустройство на изразните конструкции в хода на диалога, автокоригирането, необичайните форми на съчетаемост, странните думи, множеството повторения и уточнения, съпътствани от жест, мимика и разнообразна интонация, са обусловени от диалогичността, ситуативността и динамичността на непосредствената устна комуникация. Във виртуалното пространство на нета отпадат и личностните забрани, анонимността гарантира чувство на безнаказаност и свобода, включително в областта на езика.

БЕЛЕЖКИ

¹ Във всички примери фонетичните особености на говорещия не са променени, в изразите от интернет се стремим да запазим непроменени както изговора, така и правописа и пунктуацията, за да посочим и нивото на владение на българската граматика.

² Вж. също Г. Дюлгерова: “Често този глагол се появява за запълване на пауза...” (Дюлгерова 1994, 51). Изследването на Й. Маринова е върху частиците, но в много случаи присъствието на *таковам* е сходно с ролята на частиците: “Противоположна на тенденцията за засилване актуализаторската роля на частиците в книжно-разговорната реч е тенденцията за употреба на частици без добре изразена функция – съдържателно-емоционална, словообразуваща или формообразуваща. По-скоро те запълват създалите се паузи, осигурявайки на говорещия резерв от време за обмисляне и изричане на следващите думи. Широката употреба на такива частици в книжно-разговорната реч, наричани от съветските изследвачи “пусти”, се обяснява с неподготвеността, спонтанността, с невъзможността винаги да се намери най-подходящата дума” (Маринова 1991, 95).

³ Срв. мнението на П. Пашов: “В някои случаи лицето може и да знае глагола в момента, но да не е свикнало да го употребява, да мисли, че му е неприсъщ и да чувствава известно стеснение да го употреби...” (Пашов 1965, 480).

⁴ Подобно мнение се споделя от изследователите на устната разговорна реч: “Някои от показателните местоимения, най-често се използват за запълване на паузи. Тяхната употреба е свидетелство за езикова бедност или за по-ниска езикова култура” (Маринова 1991, 90), “Понякога много честата употреба на местоименните глаголи у някои лица е белег на умствен мързел и езикова небрежност” (Пашов 1965, 480).

⁵ Ето два от интересуващите ни примери: *свидетел на пожар на бензиностанция: Седя си аз, такавата, и си викам - дааа му такавам такавата... И изведнъж гледам – ми то си толкова такавата!? И аз докато се такавам, и то съвсем се претакова – и аз го оттаковах! (www.segabg.com); американец проверява как една дума може да замести коя да е дума в езика: такавайте ми едно такси, такавайте ме до най-люксовия хотел в София, такавайте ми една стая за 5 нощувки, такавайте ми мечиана толкова с шопска толкова и едно толкова Каберне Совиньон. Обаче репликата в банята такавайте ме отзад и съответно “таковането” произлиза от забравеното предупреждение “глаголът такавам отзад се спряга неправилно...” (silvysdiary.com).*

⁶ Заместването на неприлични, цинични глаголи “обаче далеч не е единственото им значение (ако беше така, те щяха да се превърнат в края на краищата в глаголи с конкретно значение)...” (Пашов 1965, 475). Значението на *таковам* ‘осъществявам полов акт’ е неизменно свързано със забрана на общността, вид речево табу.

БИБЛИОГРАФИЯ

Великова 1991: *Сн. Великова. За една специфична употреба на показателните местоимения в разговорната реч.* // Проблеми на българската разговорна реч. ВТ., 1991, кн. 1, 98–103.

Дюлгерова 1994: *Г. Дюлгерова. Функциониране на местоименията в българската разговорна реч.* // Проблеми на българската разговорна реч. ВТ., 1994, кн. 2, 48–55.

Илисва 2004: *М. Илиева. Българинът в своите местоимения.* ВТ., 2004.

Ликоманова 1995: *И. Ликоманова. Многократността на изразните средства като особеност на българската разговорна реч.* // Проблеми на българската разговорна реч. ВТ., 1995, кн. 3, 116–121.

Маринова 1991: *Й. Маринова. Непълнозначна лексика в българската книжовно-разговорна реч (За някои особености на частиците).* // Проблеми на българската разговорна реч. ВТ., 1991, кн. 1, 87–97.

Николова 1991: *Цв. Николова. Критерии за дефиниране на понятието "разговорност".* // Проблеми на българската разговорна реч. ВТ., 1991, кн. 1, 54–57.

Пашов 1965: *П. Паилов. Глаголи с местоимени корени в българския език (към въпроса за характера на местоименията като част на речта).* // Годишник на СУ, ФФ, Т. LIX, 2. С., 1965, 469–487.

Цветкова 1995: *М. Цветкова. Паузи на колебание в българската разговорна реч в съпоставка с други славянски езици.* // Проблеми на българската разговорна реч. ВТ., 1995, кн. 3, 190–196.